

О.М. Лозова, М.Є. Паламарчук

АБРЕВІАЦІЯ ЯК МНЕМОТЕХНІЧНИЙ ПРИЙОМ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ СТУДЕНТАМИ

Лозова О.М., Паламарчук М.Є. Абревіація як мнемотехнічний прийом запам'ятовування інформації студентами. У статті розглянуто феномени пам'яті та її основних процесів; мнемотехніки та її ролі в покращенні можливостей оперування інформацією. Досліджено можливості застосування абревіації як мнемотехніки. Емпірично визначено межі застосування абревіації як мнемотехніки при використанні її для запам'ятовування наукової термінології та супутньої інформації. Знайдені кореляції в різній мірі вказують на позитивні зв'язки між застосуванням абревіатур експериментальною групою та результатами тестових завдань. Констатовано, що застосування абревіатур має важливе значення у процесі запам'ятовування термінології. При цьому гіпотезу про вплив використання абревіатур при запам'ятовуванні експериментальних матеріалів на якість запам'ятовування супутніх матеріалів підтверджено не було.

Ключові слова: абревіація, абревіатура, пам'ять, відтворення, мнемотехніка, студенти.

Лозовая О.М., Паламарчук М.Е. Аббревиация как мнемотехнический прием запоминания информации студентами. В статье рассмотрены феномены памяти и ее основных процессов; мнемотехники и ее роли в улучшении возможностей оперирования информацией. Исследованы возможности применения аббревиации как мнемотехники. Эмпирически определены границы применения аббревиации как мнемотехники при ее использовании для запоминания научной терминологии и сопутствующей информации. Найденные корреляции в разной степени указывают на положительные связи применения аббревиатур экспериментальной группой с результатами тестовых заданий. Констатировано, что применение аббревиатур существенно при запоминании терминологии. При этом гипотеза о влиянии использования аббревиатур при запоминании экспериментальных материалов на качество запоминания сопутствующих материалов подтверждена не была.

Ключевые слова: аббревиация, аббревиатура, память, воспроизведение, мнемотехника, студенты.

Постановка проблеми. Сучасна вища освіта вимагає від студента цілеспрямованості всіх розумових зусиль, збільшення їх продуктивності. Необхідність засвоєння великої кількості теоретичного матеріалу в умовах концептуального різноманіття та інформаційного перенасичення становить серйозну проблему для психіки молодшої людини. Все важливішим стає вміння не лише швидко та якісно опрацювати великі масиви інформації, а й міцно засвоювати та точно відтворювати матеріал з усією повнотою і чіткістю його розуміння. У вирішенні такого кола проблем можуть допомогти різні мнемотехнічні прийоми, що й зумовлює доцільність дослідження застосування абревіатур для опанування термінологією та супутньою інформацією.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженням пам'яті, її властивостей, форм та механізмів займалися відомі зарубіжні та вітчизняні психологи, серед яких: Г. Ебінгауз

[12], Ф. Йейтс [5], Л. Виготський [4], А. Леонтьєв [8], П. Линдсей, Д. Норман [9] та інші. Результати цих досліджень дали змогу сформулювати принципи та закони, які використовуються задля покращення процесу запам'ятовування. На сучасному етапі розвитку наукових уявлень про пам'ять важливими є роботи В. Козаренка [7], в яких досліджувалися можливості мнемотехнічних прийомів для сучасної освіти.

Мнемоніка – мистецтво запам'ятовувати – є сукупністю прийомів й засобів, які полегшують процес запам'ятовування інформації й забезпечують збільшення об'єму пам'яті шляхом утворення асоціацій між елементами інформації [7, с. 6]. Мнемоніка забезпечує перетворення інформації одного виду – в інший, дає інформації таку форму, що буде легкою для запам'ятовування та відтворення [10].

Одним із мнемотехнічних засобів є абревіація – створення абревіатур – за допомогою якої можна в різних варіаціях закодувати в наборі літер відповідну кількість інформації. Абревіатура – сукупність букв або частин слова, часто абревіатура може викликати образи, якщо є співзвучною, або ж являє собою відоме слово. Застосування абревіатур може бути реалізовано для кодування певної інформації: понять або термінів, які необхідно запам'ятати, перетворюючи їх в компакту систему, за допомогою якої без зусиль можна відновити кожне вихідне слово [1; 11].

Абревіатури мають такі функції: номінативна – є механізмом створення нових слів в мові; компресивна – забезпечує скорочення опису; експресивна – забезпечує привернення уваги адресата внаслідок своєї комічності, особливість «словесної гри» в абревіатурі [2]; характерологічна – надає характеристику явищу; інформативна – абревіатури викликають в пам'яті необхідні асоціації, що здатні викликати інформацію, яка є закодованою в абревіатурі [3; 6].

Абревіація як процес характерна тим, що вбирає в себе велику кількість можливих варіацій об'єднання букв чи окремих частин слова [1].

Формулювання мети і завдань статті. Метою цього дослідження є: емпіричне виявлення можливості використання абревіації як мнемотехнічного прийому для поліпшення запам'ятовування, збереження та відтворення термінології та супутньої інформації студентами молодших курсів. Дослідженням вирішувалися три експериментальні завдання: 1) встановлення номінального обсягу запам'ятованого матеріалу (ключової термінології та абревіатур); 2) констатація особливостей механічного запам'ятовування матеріалів та здатності до відтворення інформації шляхом впізнавання; 3) визначення рівня здатності до відтворення інформації шляхом впізнавання та співвіднесення термінології та фактів з їх роз'ясненням.

Виклад методики і результатів дослідження. З метою дослідження абревіації як мнемотехніки, було розроблено модель експериментального дослідження, що передбачала запам'ятовування студентами психологічної термінології та супутніх матеріалів за допомогою абревіатур.

Вибірку дослідження склали студенти першого курсу спеціальності «Практична психологія» Київського університету імені Бориса Грінченка загальною кількістю 25 осіб: вибірка була гомоненною за критерієм віку та врівноваженою за критерієм статі. Для реалізації мети дослідження було створено дві підгрупи досліджуваних; критерієм поділу став характер незалежної змінної: наявність чи відсутність абревіатур при опрацюванні досліджуваними стимульного матеріалу.

Експериментальна група (ЕГ; n = 14) виконувала завдання на запам'ятовування навчальних матеріалів з використанням запропонованих експериментатором аббревіатур. Стимульним матеріалом для експериментальної групи стали робочі аббревіатури для запам'ятовування ключової термінології тем.

Контрольна група (КГ; n = 11) мала завдання запам'ятовування матеріалів без спеціальних мнемотехнік. Стимульний матеріал для цієї групи був без особливих допоміжних елементів.

Спільним елементом для кожної групи був стимульний матеріал – структурована теоретична інформація для запам'ятовування; пояснення та ключові поняття до кожної теми; інструкції з рекомендаціями до роботи з матеріалами; завдання для самоконтролю;

Основне завдання для досліджуваних полягало в запам'ятовуванні інформації запропонованих текстових матеріалів шляхом їх повторення протягом тижня.

1. Перше завдання: «Пригадайте ключові терміни (та робочі аббревіатури до них – для ЕГ та ДГ) з теми...». Метою була фіксація того, наскільки добре досліджувані запам'ятали ключову термінологію, запропоновану дослідником, та самі аббревіатури.

2. Друге завдання було поділено на дві частини: а) тестові завдання, у яких досліджуваним пропонувалося або вибрати одну правильну відповідь до питання з наданого переліку варіантів, або обрати кілька правильних відповідей; б) тестові завдання, в яких необхідно було встановити відповідність між поняттями з двох колонок.

3. У третьому завданні треба було обрати одне з питань, завдання його можна представити таким чином: *що спільного\відмінного; навести приклад; які є зв'язки; оберіть та обґрунтуйте вибір*. Завданням цього блоку питань є встановлення рівня розуміння досліджуваними опрацьованого матеріалу.

Наводимо головні характеристики стимульних матеріалів. Матеріалом для запам'ятовування стала інформація з чотирьох психологічних дисциплін, які викладаються за навчальним планом спеціальності: «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Психологія залежності», «Основи психотерапії». Було створено шість текстових блоків з укомплектованою інформацією, в яких уникалося повторення ключових термінів.

Аббревіатури для експериментальної групи, які було складено з перших літер ключових термінів тем. Приклад використаної аббревіатури: Д К С П Г Д. Навчальна тема: «Аберації мислення, за А. Беком». Мета – запам'ятовування таких термінів: довільність умовиводів, катастрофізація, селективність умовиводів, персоналізація, генералізація, дихотомічність мислення;

Експериментальні інструкції полягали в поясненні мети дослідження, наголошенні на основному завданні – повторенні, яке тривало сім днів від початку дослідження. Повторення проводилося двічі на день з інтервалом між повтореннями 8-9 годин. Досліджувані вели бланки самоконтролю. Обговорення дослідження в межах групи та поза її межами було заборонено.

Контроль запам'ятованого матеріалу проводився за такими векторами: дослідження відтворення ключової термінології та аббревіатур; виконання завдань на відтворення шляхом впізнавання, вибір з варіантів; встановлення відповідності між поняттями; виконання завдань, що передбачають відтворення матеріалів шляхом пригадування інформації без сенсорних чи інформаційних «підказок».

Гіпотеза дослідження полягала в передбаченні відмінностей між експериментальною та контрольною групами в ефективності використання абrevіатур як мнемотехнічного прийому для запам'ятовування термінології та супутньої інформації. Обробку даних було здійснено за допомогою програми математичної обробки статистичних даних «IBM SPSS Statistics V. 23», а саме: досліджено результати частотного розподілу даних, кореляційні зв'язки та відмінності між результатами груп.

Розглянемо отримані **результати дослідження**.

Результати, що стосуються завдання на відтворення термінів, абrevіатур та букв абrevіатури, а також кількості повторень матеріалу. Застосовано *U*-критерій Манна-Уїтні для порівняння двох непараметричних неспарених груп.

Середня кількість повторень, передбачена дослідженням, склала 14 (два повторення щодня протягом одного тижня). Кількість правильних відповідей в питаннях першого завдання складає: 6 абrevіатур по 6 термінів у кожній – 36 букв абrevіатур; кількість правильних абrevіатур – 6; кількість можливих правильних термінів – 36. Нижче наведено результати порівняння результатів першого завдання в експериментальній та контрольній групах. Застосовано *U*-критерій Манна-Уїтні для порівняння двох непараметричних неспарених груп (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння результатів першого завдання в експериментальній та контрольній групах

Статистичні критерії		
	Кількість повторень	Кількість правильних термінів
U Манна-Уїтні	75,500	27,000
W Вілкоксона	180,500	93,000
Z	-0,089	-3,061
Асимптотична значимість (2-стороння)	0,929	0,002

Примітка: значимі відмінності позначено жирним шрифтом.

Зауважимо, що для контрольної групи є доступними показники «Кількість повторень» та «Кількість правильних термінів», оскільки в цій групі відсутні завдання з мнемотехнікою. Отже, за показником «Кількість правильних термінів» виявлено відмінності на високому рівні значимості ($p < 0,01$).

Розглянемо результати частотного аналізу даних показників (табл. 2).

Експериментальна група демонструє кращі результати у відтворенні ключової термінології, ніж контрольна. Ці відмінності можуть бути результатом застосування абrevіатур як мнемотехніки, використання абrevіатур забезпечує зосередження досліджуваних на запам'ятовуванні ключової термінології.

Розглянемо результати, що стосуються завдання на здатність до відтворення інформації шляхом впізнавання. Для верифікації гіпотези про наявність відмінностей між трьома групами вибірки було застосовано *H*-критерій Краскела-Уолліса для трьох і більше неспарених, непараметричних груп.

Результати частотного розподілу даних за показником «Кількість правильних термінів» в експериментальній та контрольній групах

Кількість правильних термінів			
Група		Частота	Відсотки
ЕГ	1	4	28,6
	2	6	42,9
	3	4	28,6
	Всього	14	100,0
КГ	1	10	90,9
	2	1	9,1
	3	-	-
	Всього	11	100,0

За результатами дослідження було виявлено, що значимі відмінності між підгрупами вибірки за результатами цих завдань відсутні. Результати всіх груп складають переважно середні результати, що свідчить про відсутність впливу абrevіатур на здатність до відтворення супутньої інформації в матеріалах дослідження.

Окрім того, представники КГ демонструють вищі результати в відтворення інформації у другому завданні, ніж у першому, що свідчить про вищу продуктивність досліджуваних у виконанні завдань на співвіднесення.

Таким чином, за результатами пошуку відмінностей між групами вибірки суттєві відмінності спостерігаються в здатності досліджуваних запам'ятовувати та відтворювати термінологію, де представники ЕГ демонструють кращі результати в порівнянні з представниками інших груп. Це може свідчити про те, що абrevіатури покращують запам'ятовування термінології, проте відмінностей між групами за результатами тестових завдань знайдено не було. Таким чином, можна констатувати, що групи з однаковою результативністю запам'ятовували інші частини інформації, незалежні від ключової термінології.

Опрацювання отриманих даних продемонструвало ряд значимих кореляцій, переважна кількість яких виявились між показниками експериментальної групи. Це може бути пов'язано з особливостями завдань, запропонованих групі.

З метою дослідження зв'язків між групами вибірки за результатами показників було застосовано т-критерій Кендалла – критерій для перевірки гіпотези на наявність зв'язків між результатами показників непараметричних груп вибірки, які є представленими в вигляді рангових шкал.

Розглянемо отримані значимі кореляційні зв'язки (табл. 3).

Встановлені зв'язки дозволяють констатувати такі положення:

1. Чим краще досліджувані відтворювали букви абrevіатури, тим краще вони здатні відтворювати термінологію, що закодована в букви абrevіатури.

2. Чим частіше досліджувані повторювали матеріали, тим краще вони відтворювали термінологію, тому в ЕГ частота повторень має позитивний зв'язок зі здатністю до відтворення термінології.

3. Чим краще досліджувані відтворювали термінологію, тим кращі показники вони мають в завданні «II-б».

4. Чим краще досліджувані відтворювали абрєвіатури, тим краще вони здатні відтворювати супутню інформацію під час виконання завдань «II-а» та «II-б», що є свідченням позитивного зв'язку між застосуванням абрєвіатур та здатністю до відтворення інформації шляхом впізнання.

5. Чим краще досліджувані відтворювали букви абрєвіатури, тим вищі результати вони показали у завданні «II-б».

Таблиця 3

Результати перевірки отриманих даних на наявність кореляційних зв'язків

Показник 1	Показник 2	Коефіцієнт кореляції та статистична значимість результатів
Кількість відтворених термінів	Кількість відтворених елементів абрєвіатур	0,802** 0,001
Кількість відтворених термінів	Кількість повторень	0,560* 0,025
Кількість відтворених термінів	Завдання «II-б»	0,595* 0,018
Кількість відтворених абрєвіатур	Завдання «II-а»	0,549* 0,033
Кількість відтворених абрєвіатур	Завдання «II-б»	0,718** 0,005
Кількість відтворених елементів абрєвіатур	Завдання «II-б»	0,561* 0,028

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати емпіричного дослідження можливостей абрєвіації як мнемотехнічного прийому, виходячи із відомостей, отриманих в ході математичної обробки зібраних даних, дали такі результати:

1. Центральна гіпотеза дослідження підтверджена частково. За результатами дослідження, гіпотеза про вплив використання абрєвіатур при запам'ятовуванні експериментальних матеріалів на якість запам'ятовування супутніх матеріалів підтверджена не була. В свою чергу, застосування абрєвіатур демонструє суттєве значення при запам'ятовуванні термінології. Суттєвих відмінностей в результатах тестування між різними групами вибірки знайдено не було, суттєві відмінності проявляються між експериментальною та іншими групами при відтворенні термінології.

2. Знайдені кореляції в різній мірі вказують на позитивні зв'язки між застосуванням абрєвіатур експериментальною групою та результатами тестових завдань.

3. Представлені результати можуть бути наслідком специфіки проведення збору даних, результатом міжгрупових відмінностей в кількості досліджуваних в кожній групі вибірки, результатом внутрішньогрупових відмінностей або ж результатом відмінностей у запропонованих завданнях.

Список використаних джерел

1. Алиева Г.Н. Аббревиатурные неологизмы современного русского языка конца 90-х годов XX – начала XXI века: Семантико-деривационный аспект: автореф. дис. ... докт. фил. наук: 10.02.01. Санкт-Петербург, 2003. 334 с.
2. Бирюкова Е.А. Функционирование аббревиатур в современной речи: дис. ... канд. фил. наук: 10.02.01. Москва, 2007. 309 с.
3. Владимирова С.В. Психологические факторы повышения продуктивности словесно-смысловой памяти человека: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Новосибирск, 2004. 145 с.
4. Выготский Л.С. Память и ее развитие в детском возрасте. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 2. Москва: Педагогика, 1982. С.381-395.
5. Йейтс Ф. Искусство памяти. Санкт-Петербург: Фонд поддержки науки и образования «Университетская книга», 1997. 431 с.
6. Климович С.М. Структурно-семантичні типи аброутворень в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Запоріжжя, 2008. 20 с.
7. Козаренко В.А. Учебник мнемотехники. Система запоминания «Джордано». Москва: Ибис, 2007. 116 с.
8. Леонтьев А.Н. Развитие высших форм запоминания. Хрестоматия по общей психологии: Психология *памяти*. Москва, 1979. С. 166-185.
9. Линдсей П., Норман Д. Переработка информации у человека. Москва: Мир, 1974. 555 с.
10. Мнемоника [Електронний ресурс] URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/44014> (дата звернення 21.11.2018).
11. Тибилова М.И. Аббревиатуры-инновации: системно-описательный и лингвопрагматический аспект: дис. .... канд. фил. наук: 10.02.01. Астрахань, 2011. 232 с.
12. Эббингауз Г.О памяти. Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти / под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. Москва, 1979. С.9-17.

References transliterated

1. Alieva G.N. Abbreviaturnyie neologizmyi sovremennogo russkogo yazyika kontsa 90-h godov XX – nachala XXI veka: Semantiko-derivatsionnyiy aspekt: avtoref. dis. ... dokt. fil. nauk: 10.02.01. Sankt-Peterburg, 2003. 334 s.
2. Biryukova E.A. Funktsionirovanie abbreviatur v sovremennoy rechi: dis. ... kand. fil. nauk: 10.02.01. Moskva, 2007. 309 s.
3. Vladimirova S.V. Psihologicheskie faktoryi povyisheniya produktivnosti slovesno-smyslovoy pamyati cheloveka: dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.01. Novosibirsk, 2004. 145 s.
4. Vyigotskiy L.S. Pamyat i ee razvitie v detskom vozraste. Sobranie sochineniy: V 6-ti t. T. 2. Moskva: Pedagogika, 1982. S.381-395.
5. Yeyts F. Iskusstvo pamyati. Sankt-Peterburg: Fond podderzhki nauki i obrazovaniya «Universitetskaya kniga», 1997. 431 s.
6. Klymovych S.M. Strukturno-semantychni typy abroutvoren v ukrainskii movi: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.01. Zaporizhzhia, 2008. 20 s.

7. 7. Kozarenko V.A. Uchebnik mnemotekhniki. Sistema zapominaniya «Dzhordano». Moskva: Ibis, 2007. 116 s.
8. Leontev A.N. Razvitie vysshih form zapominaniya. Hrestomatiya po obschey psihologii: Psihologiya pamyati. Moskva, 1979. S. 166-185.
9. Lindsey P., Norman D. Pererabotka informatsii u cheloveka. Moskva: Mir, 1974. 555 s.
10. Mnemonika [Elektronniy resurs] URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/44014> (data zvernennya 21.11.2018).
11. Tibilova M.I. Abbreviaturyi-innovatsii: sistemno-opisatelnyiy i lingvopragmaticheskiy aspekt: dis. .... kand. fil. nauk: 10.02.01. Astrahan, 2011. 232 s.
12. Ebbinghaus G.O pamyati. Hrestomatiya po obschey psihologii. Psihologiya pamyati / pod red. Yu.B. Gippenreyter, V.Ya. Romanova. Moskva, 1979. S.9-17.

Lozova O.M, Palamarchuk M.E. Abbreviation as a Mnemotechnical Tool for Memorizing Information by Students. The article considers the possibilities of using abbreviations as a mnemotechnical tool for learning terminology and related theoretical information by undergraduate students.

The relevance of the chosen topic is based on the fact that in modern university education requires purposeful activation of all mental efforts and an increase in productivity, as well as to master large amounts of theoretical information. In terms of conceptual diversity, informational oversaturation becomes a problem.

To quickly and efficiently process arrays of data, to store and accurately reproduce materials with fullness and clarity of understanding, becomes an important ability that mnemotechnical methods can provide.

Nowadays, the possibilities of the use of abbreviations as a mnemotechnical tool for learning terminology is well worth exploring, considering that these techniques are easy to master and use while studying at the university.

To evaluate abbreviations as a mnemonic technique, it is possible to construct an experiment which will provide for the information on the possibility of using abbreviations in learning terminology and related materials, by determining the differences between the control and experimental groups of the sample.

Key words: abbreviation, experiment, memory, mnemonics, reproduction, students.